

1306 (Miladi 1889) yılı Kastamonu Vilayeti Salnamesinde Safranbolu'ya ayrılan bölümde "Kuruluşlar" başlığı altında "On bir mahalle ve seksen köyden oluşan Safranbolu Kasabasında... 13 yolcu hanı, ... 945 dükkân, ... 1 buğday hanı, ... 1 bedesten vardır." diye yazılı. (Hulisi Yazıcıoğlu ve Mustafa Al, sayfa 87)

1950'ler... Safranbolu'dan bir görünüş

Safranbolu'nun ortak belleği yakın geçmişte iki kez sıfırlanmıştır. Birincisi 1924 yılında mübadelede, ikincisi ise 1950lerden başlayarak ekonomik yaşamın aktörleri kasabalıların gayrimenkullerini de satarak Safranbolu'yu terk etmesiyle olmuştur. Özellikle, yazılı kaynakların da çok kısıtlı olması ve kentsel arkeolojinin neredeyse bilinmemesi sonucunda biz bugün hala Safranbolu dokusunu tam olarak okuyamıyoruz. Yukarıda değindiğimiz belgeden Safranbolu'da

geçmişte bir Bedestenin varlığını biliyor, fakat akıbetini bilmiyorduk.

Yakın geçmişte, Safranbolu Belediyesinin öncülüğüyle Prof. Dr. Metin Sözen Safranbolu Araştırmaları Merkezi (MeSSAM) kuruldu ve tarihi kamusal yapıların restorasyon ve korunması için çalışmaya başladı. MeSSAM'ın hazırladığı ilk proje Safranbolu Kız Meslek Lisesi Binası Restorasyon Projesidir. Hemen arkasından alt katındaki 2 – 3 (bu dükkanlardan ortada bulunanı yapının girişine yerleşmiş bulunmaktadır.) dükkan dışında tümüyle metruk durumda olan ve “**Pamukçu Hanı**

” olarak isimlendirilen bina ele alındı. Yazar bu projede MeSSAM'a danışmanlık yapmaktadır. Çizim ve resimlerde de görüleceği gibi Pamukçu hanı kısıtlı bir programa sahiptir. Bilindiği gibi, bir restorasyon projesi tasarım süreci yapıya verilecek işlevin tanımlanmasıyla başlar. Bunun da öncesinde yapının özgün işlevinin bilinmesi gerekir. Pamukçu hanının röleve çalışması hemen tamamlandı, ancak yapıyı tanıma sorunu, restitüsyon çalışmalarının başlamasıyla eş zamanlı olarak ortaya çıktı. Pamukçu hanının ne zaman yapıldığı konusunda da elimizde hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Yapının restitüsyonunun hazırlanması sürecinde, yapının çok uzun bir zaman diliminde yaşamışlığı ve gerek geçen zamanın gerekse kullanıcıların arkada bıraktığı izler proje ekibini zorlamaya başladı. (Yapının Safranbolu kent dokusu içinde Köprülü Camisi ve Medresesi ile aynı ortak mekanı paylaşıyor olması 17. yüzyıldan kaldığına bir kanıt olabilir. Aynı noktadan hareketle Köprülü camisinin akareti içinde yer aldığı ileri sürülebilir.)

1950'ler... Pamukçu Bedesteni

Öncelikle güneye bakan girişinde bulunan 2 dükkan ve daha sonra doğusunda bulunan 4 dükkanın daha varlığının keşfedilmesi, Pamukçu hanının okunulurluğunu zorlaştıran başka nedenler oldu. Yapıya kolayca “Han” tanımlaması yapmak artık olanaksızdı.

Yapının han olmadığı konusunda, yapıda dükkanlar bulunması dışında başka nedenler de uyarıcıdır. Safranbolu’da hanlar kentin güneyinde ve kervan yoluna yakın bir noktada yoğunlaşmıştır. Pamukçu hanı ise bu noktanın uzağında tam çarşının merkezinde bulunmaktadır. Çizimde de görüleceği gibi, hücrelerin birer yatağa izin veren boyutları önce yolcu hanı olabileceğini akla getirmiş ama 15 oda hesabıyla bulunan en az 15 yolcunun konaklama sırasındaki ısınma, yemek, istirahat, bedensel temizlik gibi hiçbir gereksinimine yanıt vermeyen yapı programı, bu hipotezi hemen reddetmemize neden olmuştur. Buna karşın, hücrelerin demir kafeslerle korunmuş iç pencereleri ve dolap nişleri bu mekanların değerli malların saklanması ve alım-satımının yapılması gibi işlevleri tam olarak karşılayabildiklerini göstermekteydi.

Pamukçu Bedesteni'nin üst katı

Yazar, tipoloji konusunda Sanat Tarihçisi **Esra B. Ertürk**'e danışma kararı aldı. Ertürk de yapının han olamayacağı konusunda fikir bildirdi. En önemli kanıtı yapıda bir ahırın bulunmamasıydı. Han olmayan yapının ne olduğunu araştırmaya başladık. Girişte de belirttiğimiz gibi yapının geçmişini belgeleyen hiçbir yazılı kaynak bulamadık. Yaşayan Safranboluluların da hiç biri yapının geçmişi konusunda bilgiye sahip değildi. Bu arada restitüsyon sürecinde üst katta bulunan ve 108 – 111 numara ile gösterilen hücrelerin daha sonra basitçe yapılmış duvarlarla dışa kapatıldığını anladık. Bu mekanlar gerçekte dükkandı. Kaynak araştırması sonucunda, yapının dışa açılan 6 dükkanı ile

hücreli bedesten

(Prof. Mustafa Cezar, sayfa168) tipine tam bir uyum gösterdiğini anladık. Artık yapıyı Pamukçu Bedesteni olarak adlandırıyoruz.

Pamukçu Bedesteni'nin alt katı

Bedesten Nedir?

Sözcüğe Türkçede ilk bezzazistan olarak Selçuklular döneminde rastlıyoruz. Kelime anlamıyla

bezzaz kumaşçılar demektir. Bunun arkasına eklenen –istan ekiyle ise kumaşçılar çarşısı anlamına ulaşıyoruz. Bu sözcük 17. Yüzyıla kadar özgün şekliyle kullanılırken, Anadolu Türkçesine evrilmesi sırasında "dat" harfinin okunuşunun getirdiği karışıklıkla “bedesten” olarak söylenmeye başlanmıştır. Mimari yapı tipi olarak ortaya çıkışı Beylikler Döneminde olmakla birlikte, Osmanlılar Döneminde yazışmalarda giderek daha sık rastlanmasından dolayı özgün işlevinin bu dönemde belirginlik kazandığını anlıyoruz. Bedestenler başlangıçta değerli kumaşların hırsız ve yangından korunması ve korunaklı bir ortamda satışının yapılması amacıyla ortaya çıkmış olmakla birlikte daha sonraki dönemlerde her türlü yükte hafif pahada ağır malın saklandığı ve satıldığı bir Osmanlı yapı türü haline gelmiştir. 18. Yüzyıla kadar bazı hanların bezzazlar hanı, iplikçiler hanı, dokumacılar hanı gibi uzmanlaştığını görüyoruz. Aynı yüzyılın ikinci yarısında artık bedestenleri özgün şekliyle ortaya çıktığını ve işlevinin tüm değerli emtia ve menkul değerleri de kapsayacak şekilde belirginleştğini görüyoruz.

Osmanlılar döneminde bedestenlere kuyumcularda yerleşmeye başlamışlardır. Bedestenler bu işlevleri yanında bugün bankaların yerine getirdiği para saklamak, akreditif karşılığı ödeme yapmak gibi işlevleri de üstlenmişlerdi. Bu arada bedestenlerde yapılan değerli mal hareketlerinin ve satışının rahatlıkla izlenebilmesi nedeniyle değerli mallardan alınan Mizan Resminin toplanmasını da kolaylaştırmaktaydılar (Peker, sayfa 58). Bütün bu işlevlerinden dolayı Osmanlı ekonomik yaşamında çok önemli yer tutmaktaydılar.

Pamuk

Cami'nin

Kastamonu	1 719 092 kr
İnebolu	3 858 333 kr
Safranbolu	2 071 424 kr
Tosya	1 460 208 kr
İskilip	1 690 548 kr
Araç	1 395 689 kr
Taşköprü	1 546 940 kr
Daday	1 261 162 kr
Cide	1 146 977 kr

SAFRANBOLU KAYIP BEDESTENİN PEŞİNDE